

D İ L Ç İ L İ K

UOT 81'41;801.7

FİRUDİN RZAYEV*

BÖRİ-QURD QƏDİM TÜRK MİFİNİN NAXÇIVAN
ƏRAZİSİ TOPONİMLƏRİNDƏ İZLƏRİ

Məqalədə əski türk mifik təfəkküründə xüsusi yeri olan Böri-Qurd qədim türk mifinin Naxçıvan ərazisi toponimlərindəki izlərindən bəhs olunur. Tədqiqatlarda da adı keçən Böri-Qurd mifinin tarixi m.ö. III minilliklərlə söykənməklə, ərazi toponimik adlarında günümüzə qədər qalmışdır. Bu qədim mifin Naxçıvan toponimlərində izi indiyədək Azərbaycan və türk alimləri tərəfindən tədqiq edilməmiş və onlarla bağlı adların izahı verilməmişdir. Məqalədə qədim Naxçıvan ərazisi toponimik sistemindəki oyxonimik adlarda Böri-Qurd mifik adı dil və tarixi faktlar əsasında təsdiq edilir. Bu mif demək olar ki, toponimik sistemin oyxonim, oronim, hidronimlərində də ilkin böri variantında təkrarlanır.

Tədqiqatda Naxçıvan coğrafi arealında bu miflə bağlı toponimlərin etimoloji izahları verilir. Böri-Qurd adının prototürklərlə bağlı adlarda qalması bu mifik inancın qadimliyini sübut edir. İstər Naxçıvan, istərsə də Altay və digər türklərdə bu adın yeri məqalədə elmi faktlarla əsaslandırılır.

Açar sözlər: Böri-Qurd, Naxçıvan, , Altay, oyxonim, oronim, hidronim.

Hər bir xalq etnik qrup şəklindən bir xalq kimi formalaşdığı minilliklərin siyasi tarixi proseslərində öz mifik təfəkkürünü də formalaşdırmış, onları öz adət-ənənələrində minillər boyunca gələcək nəsələ miras qoymuşdur. Azərbaycan xalqına məxsus olan qəbilələr öz yaşayışı, həyatı və təbiət hadisələrini dərk etmələri ilə fərqlənmiş bu mifik təfəkkürü bir çox hallarda başqa xalqlara da aşılıbmışdır. Bu mifik təfəkkürün isə, həyatı dərk etmə amillərindən qaynaqlanmaqla, sirlə ələmin dərkinə cəhd etmə fəvqündən meydana çıxdığı özünü təsdiq etməkdədir. Bu miflərdən biri də coğrafi adlarımızda günümüzə qədər gəlib çatmış, ümumtürk mifində də yer alan Böri-Qurd mifik inancıdır. Qeyd edək ki, kosmik ələm, təbiətdəki işıq, zülmət, baş verən iqlim, fəsil dəyişmələri kimi, hadisələr insan şüurunda müxtəlif istiqamətlərdən yer almaqla da mifik təfəkkürə çevrilmişdir (14, s. 81-89).

Biz bu istiqamətdə M.Seyidovun xeyli sayda tədqiqatları ilə rastlaşırıq. Göstərdiyimiz mifik təfəkkürün formalaşma üslubu onun tədqiqatlarında da tam olaraq özünü təsdiq edir. O, bu istiqamətdəki fikrini ümumiləşdirərək qeyd edir ki, Azərbaycan xalqının mifi çox qədim bir tarixə söykənməklə, öz mifoloji təfəkkürünü adət-ənənə, həyata baxış, təbiəti dərk etmə istiqamətində formalaşdırmaqla, bu mədəniyyəti özləri ilə birlikdə mövcud minilliyə qədər gətirib çıxara bilməşlər (20, s. 11).

Xalqların formalaşması prosesində bu amillərə uyğun “xeyir” və “şər” istiqamətli miflər onların adət-ənənələrinə, davranış və düşüm tərzinə görə reallaşmış, bu mifoloji amillərə yanaşma fərqiində tayfa və qəbilələrdə etnoqrafik fərqlər də özünü ortaya qoymuşdur.

Xüsusi olaraq qeyd edək ki, Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olmaqla xeyli prototürk tayfa birliyinin də ən qədim dövrərdən Ana yurdu olmuş qədim Naxçıvan ərazisi də məhz ilk sivilizasiya mərkəzlərindən biri olmuş, bu gün belə bu heyrətamiz qədim mədəniyyətin maddi sübutlarını və türk mifik inanc əlamətlərini öz toponimik sistemində qoruyub saxlamışdır. Bu qədim tarixiliyə ərazinin arxeoloji mədəniyyət nümunələri, eləcə də coğrafi adlarda yaşayan əski mifik adları, qayaüstü yazılar və piktografik şəkli yazı mədəniyyəti nümunələri də danılmaz

sübutlardır.

Əgər biz görkəmli alimlər O.A.Həbibullayev, V.V.Vəliyev və başqalarının bu ərazi mədəniyyətlərinin tədqiqindəki elmi nəticələrinə diqqət etsək, bu mədəniyyət nümunələri yetərli elmi faktlarla Eniolit və Tunc dövrünə aid edilir (1, s. 10; 4, s. 11) ki, bu da ərazi qədimliyini bir daha sübut edən elmi faktlardır. Bir qrup tədqiqatçılarda isə, oturaq həyatın və şəhər mədəniyyətinin Naxçıvan ərazisində m.ö. VIII minilliklərdən formalaşdığı da tarixi faktlarla özünü təqdim etməkdədir (8, s. 451-453).

Bütün bu qədimlik işarələrində Azərbaycan tərkibinin mifk inancında yer alan miflərdən biri də Boz qurd mifidir ki, bunun ilk adı qaşlaqlarda Böri kimi keçir. A.M.Şerbakın "Oğuznamə" əsərində biz "Чан эрта боллукта Оғуз кағаннун куриканиға кун дач бир Јарук кирди ол жарыктын көк тулыкчу, көк жаллук бөлүк бир еркак бөри чикти" ifadəsi ilə qarşılaşırıq (22, s. 37). Tərcümədəki "Günorta olduqda Oğuz qağanın çadırına bir işıq girdi, bu işığın içindəndə göy yallı, göy tülkü, erkək bir qurd çıxdı" ifadəsində böri, müasir qurd mənasındadır. Bununla bərabər biz qədim türk dialekt və şivələrində də böri ifadəsinin qurd mənasında işləndiyinə təsadüf edirik. Qədim türk yazılarında eləcə də M.Kaşğari divanının I cildində, "TILKÜ-mü toydi, azu BÖRL-mü" ifadəsi ilə də qarşılaşırıq (11, s. 429). Əgər buradakı ifadəyə diqqət etsək, cümlədəki böri sözü qurd mənasında işlənir. Cümlənin tərcüməsindəki "Ay qız, tülkü mü doğuldu, ya qurd oğul" ifadəsində böri-qurd sözü məcazi mənada "oğul" sözünü ifadə edir. Bununla bərabər oğuzlardakı böri-qurd mifi Böridənqıy, Bөрте və Bөрте-Çine (şanlı qurd) şəklində osmanlı türkləri, altay, yakut, uyğur, uşun, osetin, ötüknən və s. türklərdə də inanc olmaqla, əski mifik mənbələrdə qurd bu türkləri Ergönəkonda dağların arasında azadlıq çıxarı (11, s. 183-184; 23, s. 21-27).

Bu gün belə biz Naxçıvan nağıllarında, eləcə xalq arasında "mənim bir qurdum doğuldu", "Allah mənə bir qurd oğul qismət elədi" kimi ifadələrdə, eləcə də "Kitabi Dədə Qorqud" dastanında Qazan xanın "Qurd yüzi mübarəkdir, qurdun xəbərləşəyim" ifadəsi (6, s. 45), bu inancın tarixini m.ö. II minilliyə qədər daşıyır.

Biz bu mif ətrafında Naxçıvan toponimik sistemindəki qurd sözünün ilkin böri-qurd yazılışlarını araşdırarkən qədim arxiv sənədləri və mənbələrdəki oyxonimlərdə də qurd sözünü böri yazılışında rast gəlirik. Qeyd edək ki, toponimik sistemdəki miflərlə bağlı tədqiqatlarımızda bu miflərin sonradan tayfa adlarında yer aldığına tarixi faktlar göstərmişik (15, s. 17-19). Paralat türk tayfa adının Pari+al+at yazılışında Pari/Böri-"qurd", al-"uca", at-"yurd, məkan" sözləri ilə "Uca qurd yurdu", eləcə də Partagen tayfa adının Pari+ta+kan yazılışında Pari/"qurd", "işiq", ta/da-"yer, tərəf", "yaxşı", "rəhimli", tu yazılışında "sahib olan", kan/gen sözünün isə "bölgə, məkan", "kağan" monalarında rast gəldiyini qeyd etmişik (3, 584; 18, s. 716). Bütün bu mənaları nəzərə alsaq, Partagen tayfa adı "Qurdun sahib olduğu məkan" mənasında izah olunur.

Tərəfimizdən aparılan araşdırma zamanı 1590-1749-cu illərin əski arxiv və ümumiləşdirilmiş sənədlərində Naxçıvanın Ağcaqala, Əlinca, Əbnik, Şorlut nahiyələri və buğünkü toponimik sistemində Böri-qurd mifi ilə bağlı xeyli məntəqə adlarına təsadüf edirik. Bunların etimoloji izahlarındakı əski türk sözləri də qədim dövrlə səsleşir. Elmi baxımdan xüsusi əhəmiyyətə malik olan bu adların daşdığı monaları da diqqətə çatdırmaq istərdik.

Pürtaq, Bartaq, Bardaklı, Bertaq, Barduq. Bu məntəqə adlarında Pürtaq 1590-cı ilin sənədlərində Naxçıvana aid İrəvan qəzasının İrəvan nahiyəsində bir adı Tahirviran olmaqla Kəmriz və İlar kəndləri arasında, Bartaq, 1590-cı ildə Naxçıvan qəzasının Ağcaqala nahiyəsində bir adı da Tutmacılar olmaqla Cəlal və Qüllə kəndləri arasında, Bördəkli adı isə, 1590-cı ildə Əbnik nahiyəsində bir adı Qulac olmaqla Cəriş və Adıyaman kəndləri arasında qeyd alınmışlar (5, s. 159, 169, 176). Biz 1724-cü ilin məlumatlarında Naxçıvan qəzasının Maku nahiyəsində

Dikmə və Qarasur kəndləri arasında Barduq, 1727-ci ilin sənədlərində isə Naxçıvan sancığının Azadçiran nahiyəsində, Sal və Yaycı kəndləri arasında Bertaq, məntəqə adları ilə qarşılaşırıq (5, s. 41; 12, s. 31). Eyni quruluşa malik olub p=β, a=ü, a=ε səsəvzənləmələri ilə qeydə alınan bu adlardakı taq/tañ qədim türk sözü "qeyri-adi", "dan, sabah", "dağ", "məhkəmələndirmək", "bağlamaq" mənaları daşımaqla bərabər, həm də alternativ tunq variantında "hücum edən, cəsur", "ehtiyac", "bədbəxtlik" mənaları ifadə etmişdir (3, s. 350, 536; 9, s. 570). Bu monalar nəzərə alınmaqla məntəqə adları "Cəsur pari/böri-qurdlar" mənasında izah olunur. Burada Bördəkli (sonrakı mənbələrdə Bardaklı) məntəqə adındakı -lı şəkilçisi ada sonradan əlavə olunmuş şəkilçidir.

Beridik. 1590-cı ilin sənədlərində Naxçıvan qəzasının Əlinca nahiyəsində Qazançı və Xanağa kəndləri arasında qeydə alınan bu məntəqə adı (5, s. 181) maraqlı semantik quruluşa malikdir. Adın ilkin formada Böri+tuq yazılışında olduğu düşünürük. Bu halda tayfa adına qoşulan -t- "cəmlik şəkilçisi" və uk-"oğul, varis" (17, s. 284) qədim türk sözləri adı "Qurdların oğlu varisi" mənasında izah edir. Bu sözün mənası tədqiqatçılarda izah olunmamışdır.

Berdik. Bu məntəqə adı da tədqiqatçılara cəlb olunmamış, 1727-ci ilin sənədləri və arxiv məlumatlarında Naxçıvan sancığına tabe olan Ordubad qəzasının Sısyan nahiyəsində Koladək və Qalacıq kəndləri arasında qeyd olunmuşdur (12, s. 33). Adın ilkin variantında ö=ε səsəvzənlənməsi və -i sətinitin düşümlü ilə təhrif olunaraq, Böri+dik yazılışında olduğunu düşünürük. Burada böri-tayfa adından başqa biz, dik/duk-"zərbə vuran", "zərbəçi", "qüvvətli" qədim türk sözləri ilə qarşılaşırıq (3, s. 161). Bu quruluş mənaları ilə məntəqə adı "Qüvvətli qurd", "Zərbəçi qurd" mənalarında izah olunur. Biz birinci mənanı doğru hesab edirik.

Piregen. Maraqlı semantik quruluşa malik olub, tədqiq olunmayan bu məntəqə adında biz e=i sətillərinin yerdəyişməsi və a=ε, ε=ε, k=ç səsəvzənlənmələrini müşahidə edirik (21, s. 41-42, 82). 1590-cı il əski sənədlərdə Naxçıvan ərazisində aid İrəvan qəzasının Karbi nahiyəsindəki Kötüklü və Pirtəkiyəsi kəndləri arasında rast gəlinən bu məntəqə adının (5, s. 162) Böri+kan yazılışında kan/qan əski türk sözü ilə formalaşdığı müşahidə olunur. Biz adda Böri-"qurd" sözü və qədim türk dillərində kan/qan-"məkan", "yer", bözən də omonim olaraq "çəşmə" və "mənbə" mənalarındaki sözlərlə qarşılaşırıq (3, s. 289; 16, s. 463). Əgər xatırlasaq, bununla bərabər Orxon-Yenisey mətnlərində antroponimik Altun Tarkan, Boz Kağan, Bilgə Kağan, Ana Tarkan kimi adlarda sözbə "kağan" mənasında da təsadüf edilir (13, s. 383-385). Əgər əski türk dilinin birhəcali söz quruluşuna istinad etsək, ka-qaq sözündə ka-"şöhrətli, seçilən" sözbə kan-"rütbə" kimi mənada daşımaqla canlı ismə adı olaraq təqdim edilir. Biz Tarkan, Boyle Kutlut Yarkan, Tamğan Çor kimi şəxs adlarında əski türk sözlüklərinə istinadən Tar+kan-"kağan tayfası", Yar+kan-"İşıqlı kağan", Tam+ğan-"qala kağan" monalarında görürük (-F.R.). Burada tar-"oğul", "tayfa", yar-"işiq", tam-"divar, qala" sözləri qədim türk dillərində (3, s. 529; 17, s. 676). Bu mənalar nəzərə alınmaqla məntəqə adı "Qurdların məkanı" və "Par-qurd kağan" kimi izah olunur. Biz birinci mənanın doğru olduğunu düşünürük.

Parteniq. Maraqlı və elmi cəhətdən əhəmiyyətli semantik quruluşa malik olan bu məntəqə adı 1724-cü ilin məlumatlarında Naxçıvanın Göyçə nahiyəsində Göyçə gölü yaxınlığında bir adı da "Vartenis" olmaqla qeydə alınır (5, s. 55, 58). Biz adın ilkin variantında Par+t+en/an+tuq yazılışında türk dillərində məxsus a=ε, u=ü səsəvzənlənmələri ilə (21, s. 41-42) Pari/böri-"qurd", həm də tayfa adı və göstərilən t+en/an+tuq komponentlərdən formalaşdığı düşünürük. Bu halda tayfa adına qoşulan, t-"cəmlik", an-"mənsubluq" şəkilçiləri və uk-"oğul varis" sözü ilə (17, s. 284) məntəqə adı "Qurdların varisi" mənasında izah olunur.

Bartenes. Tədqiq olunmamış bu məntəqə adına biz türk dillərində xas olan p=β, a=ε səsəvzənlənmələri ilə (21, s. 41-42), Naxçıvanın Dərələyəz nahiyəsində Abana və Vahuscıyan kəndləri arasında rast gəlirik (5, s. 58). İlkin variantında Par+t+ an+tuq yazılışında olan bu adda

Parteni q məntəqə adından fərqli olaraq tayfa adına-kökə qoşulan us/əs komponenti qədim türk dillərində "ağlı", "zəka", "müdrük" (15, s. 476), uz yazılışında isə "ışıq" və "ucalıq" mənalarını ifadə edir (19, s. 372). Bu komponentlərin mənaları nəzərə alınmaqla məntəqə adını "ışıqlı parların-qurdların yurdu" mənasında izah etmək mümkündür və biz bu mənada adın miflə bağlı olduğunu düşünürük.

Vartanol. Öncəki Bartenes, Parteni q məntəqə adlarından yalnız ol komponenti ilə fərqlənən bu məntəqə adında da türk dillərinə xas olan p=v, ð=a, i=ö səsvəzlənmələrinin müşahidə edirik (21, s. 41-42). Adı Naxçıvan sənəcinə tabe olan Ordubad qəzasının Dərbələyə nahiyəsində Yenici və Morzov kəndləri arasında, rast gəlikir və bu məntəqə digər mənbələrə düşməmişdir (12, s. 35). Bu adın Part+an+il yazılışlı quruluşundakı il-"yurd, el, vilayət" qədim türk sözü, məntəqə adını "Parların-qurdların yurdu" mənasında etnoykonim kimi formalaşdırmışdır. Biz ümumtürk dialektlərində bu sözü ol, il, el, aul və s. yazılışlarda Azərbaycan dili ilə yanaşı Altay, başqırd, qazax, türkmən, tatar və b. dillərdə də rast gəlikir (7, s. 208-209, 378). Müasir dilimizdə bu sözü "il", "ilçə" yazılışlarında Türkiyə türkcəsində də təsadüf edirik.

Naxçıvan makrooronomik adları içərisində də biz bu mifik inancla qarşılaşırıq. Bu mif Qarabərindəğ, Bərdik dağı adlarına da təkrarlanır və tədqiqatlarda bu adların müxtəlif mənalarda etimoloji izahlarına rast gəlikir. Əgər xatırlasaq, qədim türk "Yaradılış" dastanında Qara Xan-"Ulu Tann" idi və fikrimizcə dağı adlarındakı "qara" süxurun rəngi ilə deyil, sözün "ulu" mənası ilə qədim türk mifinə bağlıdır.

Sədrək inzibati ərazisi daxilində bu ad son versiyada Qaraburundağ adı kimi qeydə alınır. Tədqiqatlarda bu dağı adının burnunu qara rəngdə olması ilə izah edilərsə də (2, s. 68), dağda bu rəngə rast gəlinmir. Bizim fikrimizcə ad ilkin variantında da qədim türk Bəri-Qurd mifik inancından gəlməklə Qara+bəri+an şəklində olub təhrif olunaraq bu formaya düşmüşdür. Əgər burada qədim Qurd mif nəzərə alınarsa, ad "Ulu Qurdun dağı" mənasında izah olunur.

Biz Culfa inzibati ərazisində də bu mif Bərdik dağı adında rast gəlikir. Tədqiqatlarda ad "Bərdək qurmaq" mənasında izah olunmuşdur (2, s.35) ki, bu sözlə məntəqə adı yaranmışdır. Çünki bu mifik oronim həm də oyonimik addır. Biz türk dili sözlüklərinə nəzər saldıqda burada tuq-"məğrur, düz daynan" mənalarında əski türk sözüdür (3, s. 561). Bu əski türk sözü ilə ad "Məğrur Qurd" mənasında izah olunur. Bütün bu adların formalaşma xüsusiyyətlərinə diqqət etsək, göstərilən adların hamısı mürəkkəb quruluşlu teonimik xarakterli oronimlərdir.

Bütün bu miflə bağlı mənə və toponimik adların daşdıqları mənə çalarlarına istinadən nəticə olaraq deyə bilərik ki, mifik düşüncəmizdə yer alan Bəri-Qurd mifi on azı m.ö. II minilliklərlə söykənir və türklərlə bağlı qədim mif olmaqla Azərbaycan türklərinin də mifində qədimdən yer almışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Абибулаев О.А. Энолит и бронза на территории Нахичеванской АССР. Баку: Элм, 1982, 314 с.
2. Баğиров А.Н. Оронимlərin linqvistik xüsusiyyətləri. Bakı: Elm və Təhsil, 2011, 220s.
3. Древнетюркский словарь. Ленинград: Наука, 1969, 676 с.
4. Əliyev V.V. Naxçıvan Azərbaycanın tarixi diyarıdır. Bakı: Yeni nəşrlər evi, 2002, 320 s.
5. İrəvan əyalətinin icmal dəftəri. Bakı: Elm, 1996, 184 s.
6. Kitabı-Dədə Qorqud. Bakı: Yazıçı, 1988, 265 s.
7. Karşılaşılmalı Türk Lehceleri Sözlüğü I cild, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1992, 1183 s.
8. Голубкина Т.И. Находки кушинных погребений в Нахчыванской АССР//ДАН Аз.ССР, 1952. № 8, т. с. 451-453

9. Mahmud Kaşğari. Divanı lüğət-it-türk. Dizini "ENDEKS", Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi, 1985, 887 s.
10. Mahmud Kaşğari. Divanı lüğət-it-türk. I c., Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi, 1985, 530 s.
11. Мифы народов мира. Энциклопедия. Т. I. Москва: Советская энциклопедия, 1987, 671 с.
12. Naxçıvan sənəcinin müfəssəl dəftəri Bakı: Sabah, 1997, 336 s.
13. Rəcəbov Ə., Məmmədov Y. Orxon-Yenisey abidələri. Bakı: Yazıçı, 1993, 400 s.
14. Rzayev F.H. An/Anu qədim türk tanrı adının Naxçıvan ərazisi toponimlərində izləri//Elmi əsərlər, Naxçıvan Universiteti, Naxçıvan NU: Nuh, 2018, №2, s. 81-89, 269 s.
15. Rzayev F.H. Naxçıvan əhalisinin etnogenez tarixindən (miladdan öncə VI-III minilliklər). I c. Bakı: ADPU-nun mətbəəsi, 2013, 528 s.
16. Rzayev F.H. Naxçıvan əhalisinin etnogenez tarixindən (miladdan öncə II-I minilliklər). II c. Bakı: ADPU-nun mətbəəsi, 2017, 589 s.
17. Севортян Э.В. Этимологический словарь тюркских языков. Т. I, Москва: Наука, 1974, 777 с.
18. Севортян Э.В. Этимологический словарь тюркских языков. Т. II, Москва: Наука, 1978, 349 с.
19. Seyidov M.M. Azərbaycan xalqının soykökünü düşüncəkən. Bakı: Yazıçı, 1989, 496 s.
20. Seyidov M.M. Azərbaycan mifik təfəkkürünün qaynaqları Bakı: Yazıçı, 1983, 326 s.
21. Şirəliyev M.Ş. Azərbaycan dialektologiyasının əsasları. Bakı: Maarif, 1967, 420 s.
22. Шербак М.А. Огуз-наме, Москва: Издательство восточной литературы, 1959, 459 с.
23. Yaşar Kalafat. Türk Mitolojisinde Kurt. Ankara: Berikan Ofset Matbaa, 2012, 134 s.

*AMEA Naxçıvan Bölməsi
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
firudinrzayev@gmail.com

Firudin Rzayev

THE TRACES OF BORİ-KURT ANCIENT TURKIC MYTH IN THE TOPONYMS OF NAKHCIVAN TERRITORY

The article deals with the traces of Bori-Kurt ancient Turkic myth which has a special place in the Turkic mythic thinking, in the toponyms of Nakhchivan territory. The history of the Bori-Kurt myth, mentioned in the researches belongs to the III millennium BC and is kept in the territorial toponymic names till today. The trace of this ancient myth in Nakhchivani toponyms has not been investigated by Azerbaijani and Turkish scientists, and the explanations of related names have not been given. In the article the Bori-Kurt name in the oyonyms, oronyms, and hydronyms of the ancient Nakhchivan territory toponyms is proved on the bases of linguistic and historical facts. This myth is almost repeated in the initial bori variant of oyonym, oronym, hydronyms of the toponymic system.

In the investigation the etymological explanations of the toponyms related with this myth in the geographical area of Nakhchivan are given. The preservation of Bori-Kurt name in the prototurkish names confirms the antiquity of this mythic belief. The place of this name both in Nakhchivan, and in Altay and other Turks is alleged on the basis of the scientific facts in the article.

Keywords: *Bori-Kurt, Nakhchivan, Altay, oykonym, oronym, hydronym***Фирудин Рзаев****СЛЕДЫ ИМЕН ДРЕВНЕТЮРКСКОГО МИФА БЁРИ-ВОЛК
В ТОПОНИМАХ НА ТЕРРИТОРИИ НАХЧЫВАНА**

В статье говорится о следе древнего мифа Бёри-Волк-Гурд на территории Нахчыванских топонимах, который занимает особые места в древнетюркской мифологии. История Бёри-Гурд которая относится к III тысячелетию до н.э. и вспоминается в Алтайских и других тюрках, оставили свои следы в топонимах территории Нахчывана до нашего дня. Связи Нахчыванской земли с этим мифом, до тех пор не были исследованы азербайджанскими и тюркскими учеными и не анализированы значения этих имен. В статье имен Бёри-Волк-Гурд на территории Нахчыванских ойконимах, оронимах и гидронимах подтверждены на основе исторических фактов. Этот миф как первичное название бёри повторяется вообще во всех топонимических системах Нахчывана в ойконимах, оронимах, и гидронимах.

В исследованиях объясняется значения топонимов, которые связанные с этой мифологией на географических ареалах Нахчывана. Существование топонимы с именем Бёри-Волк-Гурд подтверждает древность верований этого мифа. Места этого имени в тюрках Нахчывана, в том числе в Алтае и других тюрках обосновывается научными фактами.

Ключевые слова: *Бёри-Волк-Гурд, Нахчыван, Алтай, ойконим, ороним, гидроним*

(AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyev tərəfindən təqdim olunmuşdur)

Daxilolma: *İlkin variant 28.02.2019*

Son variant 24.06.2019